

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Антония Велкова-Гайдаржиева,

член на Научното жури по обявения конкурс за заемане на академичната длъжност

ПРОФЕСОР

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки,

професионално направление 2.1. Филология (Българска литература – Възрожденска литература),

обявен от ПУ „Паисий Хилендарски“ и обнародван в Държавен вестник, бр. 31 от 11. 04. 2025 г.

1. Данни за конкурса.

В обявения конкурс за един ПРОФЕСОР от Филологическия факултет на Пловдивския университет, Катедра „Българска литература и теория на литературата“ документи са подадени само от един кандидат, доц. д-р Елена Славова Гетова, преподавател в същата катедра. Всички необходими документи съгласно Закона за академичните степени и длъжности и Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“ са предоставени в съответния срок. Нарушения не са извършени.

2. Данни за кандидата.

От 1999 г. до днес Елена Гетова извървява своя академичен път на професионален литературен историк и университетски преподавател по възрожденска литература, детска литература, следосвободенска литература, преминавайки последователно през академичните длъжности асистент, старши асистент, главен асистент, а от 2006 г. – доцент с хабилитационния труд „Почеркът на пътя. XIX век, пътуването, писането“. През 2005 г. придобива научната и образователна степен *доктор* след защита на дисертацията „Журналистически езици на Възраждането. Българо-френски контексти“. Публикуваните над сто статии, студии, рецензии, преводи в авторитетни научни издания, както и шестте книги, я утвърждават като един от задълбочените изследователи на възрожденската литература най-вече през призмата на нейните журналистически осъществявания и ярки гражданско-публични гласове, но също така и на някои недоосветлявани ракурси от наследството на модерните български класици, какъвто е случаят с Й. Йовков и неговия шедьовър „Вечери в Антимовския хан“. Бидейки лектор по български език и литература в Департамента по славянски изследвания в Страсбургския университет, Франция, доц. Гетова осъществява съвместни публикации със студенти от Страсбургския университет, факт, показателен за нейната ревностна работа като популяризатор на българската литература и култура в чужбина. През различни периоди участничката в

конкурса е отговорен редактор на „Научни трудове на Филологическия факултет“, член на редколегията на сп. „Славянски диалози“ – издание на Филологическия факултет, но също така съставител и редактор на редица национално представителни академични сборници. В периода 2006-2025 г. са отчетени 23 цитирания на нейни публикации. Разбира се, че за стойността и академичната „конвертируемост“ на конкретни научни трудове говорят не толкова отчетените цифри, колкото авторите, които са цитирали, и техните текстове, а от представения списък с цитиранията е видимо, че литературноисторическите наблюдения и концепции на Елена Гетова се ползват от представители на различни академични поколения. Впечатлява и активната ангажираност на доц. Гетова в проектната дейност – тя е участник или ръководител на над 10 общоуниверситетски, национални и международни проекта; организатор на национални и международни научни форуми. Участието в почти 30 национални и международни конференции за периода, преводите и рецензиите за научни монографии и сборници, както и дългогодишното заемане на позицията заместник-декан на Филологическия факултет на ПУ и развитата активна дейност за издигането престижа на Факултета, са доказателство за нейното упорство и последователност в академичното поприще.

3. Описание на научните трудове.

Кандидатката е представила за конкурса една книга с монографичен характер „Петко-Славейковият журналистически XIX век“, състояща се от три композиционни концептуално свързани раздела, както и двадесет статии и студии, публикувани в реферирани и индексирани научни издания и в такива с научно рецензиране или в редактирани колективни томове. А книгите ѝ за Иван Богоров и за Йордан Йовков, които не участват в настоящия конкурс, действително въвличат посредством аналитично-интерпретационните разрези и инвентивни изследователски оптики в интригуващите модерни светове, конструирани в различни времена от развоя на българското художествено и публицистично визионерско слово, на светопреобразяващия и светостроящ език на Българското възраждане, но и на съвременната българска класика. Що се отнася до представените статии и студии за настоящия конкурс, те свидетелстват за широк тематично-проблемен спектър на професионалните интереси, но и за разнообразния теоретико-методологически „инструментариум“ в аналитичните и тълкувателските процедури – от образите на времето във възрожденската поезия през хумора като един от регистрите на журналистическия език до избора на библиографични стратегии при структурирането на дипломната работа, например; от текстуалния анализ през компаративистичното успоредно четене и културологични срезове до литературната социология.

(Тук ще споделя следното мое убеждение: за да тръгне колега от академичната общност, особено в областта на

хуманитаристиката, към хабилитационна процедура, трябва вече да е създал „име“, разпознаваем публичен образ преди всичко с публикационната си дейност. За да огласиш претенцията да си „доцент“ или „професор“, е необходимо да представиш повече от едно монографично изследване и дузина статии и студии, чиито тези, концепции, открития, наблюдения са се „завъртели“ в научната мрежа, в професионалната общност. Но не формално или по приятелски – да те цитират по принуда, тъкмо заради конкретна процедура – близни или подчинени. Позволявам си да кажа всичко това заради случващото се през последните години – заради настъпващото войнство от звани и незвани хабилитирани преподаватели, чиито писания остават непрочетени поради нарочно малкия тираж, а имената им напълно анонимни. Ако пък се знаят, то е преди всичко заради кариеристичните позиции, които заемат, или заради обслужването на определени лобита, нямащи отношение към научната автономия. Но казвам това и с надеждата, че рано или късно ще се спре „мултипликацията“ на подобни псевдо-, но свръхамбициозни учени, строго организирани и обединени в поход срещу основополагащи критерии, принципи и ценности на академичното поприще и етика. За голяма радост случаят с кандидатурата на доц. Елена Славова Гетова съвсем не е такъв).

4. Научни приноси. Забележки.

Запознах се Елена Гетова преди повече от две десетилетия на един от най-престижните форуми, посветени на българския световен разказвач Йордан Йовков в гр. Добрич. Бях се впечатлила от неординарните ѝ наблюдения, след което влизахме, макар и спорадично, в контакти най-вече във връзка с литературноисторическите прозрения и обобщения по отношение на възрожденската ни литература и култура на една от най-респектиращите фигури на българската хуманитарна интелигенция от 20-30-те години на миналия век Васил Пундев. Тръгвайки от дисертационния си труд с много силен компаративистичен залог „Журналистически езици на Възраждането. Българо-френски контексти“ (2005), Елена Гетова не само извежда тематично фигуративно-образния и концептуален конструкт на „пътя“ в заглавието на хабилитационното си изследване за „доцент“ „Почеркът на пътя. XIX век, пътуването, писането“ (2006), но и извървява своя път, а също и утвърждава почерка си на изследовател, вълнуващ се от широк диапазон от теми и проблеми, от развойни линии, жанрови трансформации и персонални присъствия в литературноисторическия корпус. За да се родят и книги като „Изобретяване на модерни светове през XIX век. Иван Богоров“ (2009) или „Йовкови вписвания. Контексти, гадания и пътувания

във „Вечери в Антимовския хан“ (2009), „Политически следи в езика на Възраждането“ (2018) и др. Самите заглавни фокуси на горепосочените книги подсказват вкус към модерните литературоведски проблематизации и аналитично-тълкувателски практики, но и една респектираща обхватност на професионалните интереси и ракурси. При това, нещо характерно за начина на работа на авторката е – вглеждането в скритите пластове на текста, но и в „паяжината“ от контексти – обществено-духовни, междуличностни, национално- и чуждокултурни, геополитически и т. н. И именно тази „констелация“ между текст и контекст е акцент на нейните изследвания.

Така е и с представения хабилитационен труд „Петко-Славейковият журналистически XIX век“, който се вижда в характерологични особености на историческите процеси, обусловили профила на българската възрожденска журналистика и профилите на нейните най-ярки представители. Основен възел на разсъждения в началото е категориално-терминологичното „избистряне“ на понятието „век“ в неговите хронологични измерения и философски концептуализации в българската и европейската хуманитаристика. Но най-важното за авторката е да очертае „физиономията“ на българския XIX век според прокламираните журналистически идеи, образи, светове, езици, които „продуцира“ възрожденската преса. Като изследването не изпуска от режима на наблюденията съпоставителния подход. За да се види, че българският XIX век е специфично ценностно-визионерско, историкокултурно, философски-рефлексивно хранилище на времена и пространства, със свой облик, със своя характерология. И в тази връзка ми се струва, че би било продуктивно да се анализират в съпоставителен план освен възгледите на Петко Славейков и Марко Балабанов – и на Христо Ботев с неговите и „щекотливи“, и мащабни геополитически проницания за българското, европейското и световното в раздела „Векът, Европа, Журналистиката“. А тук биха могли да се конструират и редица смислопродуктивни критически сюжети...

Имам специален интерес към изследването на знакови периодични издания – не само на поместените в тях текстове, но и на редакторските им политики, на селекцията от имена, на които те се превръщат в трибуна, на оценъчно-естетическите им позиции, на полемичните им сблъсъци и т. н. Фокусът върху такива издания (особено дългогодишните) е възможност за реконструкция на художествено-критическата, но и обществено-културната панорама за определен литературноисторически период, но и за анализ на писателски почерци, граждански настроения, общокултурни модели – моноезични или плуралистични и т. н. Затова и особен интерес предизвикаха детайлните наблюдения върху един от популярните възрожденски вестници „Шутош“, свързан с името на П. Р. Славейков. Едно

издание, което конструира във вестникарските колони образа на „журналистическия персонаж със свое амплоа“, но и гради културата на смеха в новоосъзнаващото се българско общество. Издание, което залага на неподозираните възможности на езиците на хумора, сатирата, сарказма. Всъщност езиците, естетиката, които раждат по-нататък Ст. Михайловски, Алеко Константинов... Но преди тях е Дядо Славейков с неговия „дързък език, безкомпромисен стил и изобличителен патос“. Въобще – самото проблематизиране на журналистическия хумор – от лековатата закачка, от дребнавото подгавряне до убийствената пародия – е важен момент, важен „казус“ не само в настоящото, но и за бъдещи изследвания.

Третият раздел на коментирания труд, озаглавен „Другите журналистически територии на Славейковия XIX век“ конструира диалогичните отношения между водещи фигури на цариградската българска журналистика и между тях и представители на емигрантската преса (Петко Славейков – Марко Балабанов – Любен Каравелов). Би било добре да се добавят и други фигури и да се сюжетираат журналистическите, общокултурните отношения между тях. Става дума за едно диахронно конструирано изследователско поле, имащо предвид обаче синхронията на персоналните изяви/прояви в пресата – пространство на общосподелими ценности, възделения, тематични избори или обратно, конфликтни зони, свързани с изграждането или подриването на авторитети – според настроенията и предпочитанията на съответните журналистически „кръгове“ и създаваните около тях „лобита“.

Вниманието в този раздел е съсредоточено върху историческата обвързаност между „интереса към чертите на нациите и развитието на доминантните научни открития през XIX век“. С други думи, върху онова, което вълнува и „просветителите“, и „революционерите“, според литературноисторическия категориален апарат на Васил Пундев, и „цървуланите“, и „университантите“, според образно-метафоричния език на „Под игото“. Няма как в такова бурно в идейно-духовно и геополитическо отношение национално самопознавателно време поетът, журналистът, педагогът Петко Славейков да не посочи с укорителен пръст, но и с болка „българските недостатъци, националните пороци и слабости, отрицателните черти от характера и поведението на българина“.

И още нещо, на което бих искала специално да обърна внимание – Елена Гетова инвестира изследователски усилия върху проследяването на „следи“ от автоцитатност в изявите на твореца и журналиста Петко Славейков: или върху междужанровите и междустилови преноси на думи, фрази, мисловни и поведенчески концепти от поезията към пресата и обратно. Което за сетен път показва единоръчността на почерка му, самочувствената му

публична осанка. Защото и в художествените, и в журналистическите си осъществявания Славейков извисява ръст, издига гордо глава, наистина на жрец и воин, очертавайки матрицата от ценности на националноидеологическото, но и личностно-еманципаторско време. Така че „Ползата за другите и за себе си, паметта за историята, възходящият импулс към технически напредък и към усвояването на научните открития, религиозното възпитание и съхраняването на нравствените ценности на възрожденския човек, непримиримият дух на противопоставяне на чуждопоклонничеството и на националното обезличаване“, наистина са ключови теми в единния и цялостен текст „Петко Славейков“. Те заплитат в себе си както етноцентричния дух на епохата, така и извисяващия се над останалите самочувствен глас на избрания духовен водач, който е едновременно гръмовен, укорителен и елегично-скептичен, морализаторстващ спрямо онези, „които нищо не щат да вършат“, и прекланящ се пред земния рай на отечеството. Затова е и толкова важно наблюдението за „цитатно вплетените мотиви“ в Славейковите текстове, създадени в други литературно-политически контексти, например в творчеството му, създадено след Освобождението, какъвто е случаят със стихотворението „Татковина“.

Тук буквално в скоби ще вметна следното: самите текстове – и художествени, и журналистически, но и личностното, гражданското присъствие на многоролевата фигура на П. Р. Славейков на сцената на възрожденската ни публичност са толкова ярки, колоритни, нерядко екзалтирани, спорещи или пък изобличаващи, поучаващи, или интелигентско-резигнирани – но винаги със силно разпознаваем персоналистически заряд – и тъкмо поради това предполагат адекватни регистри и нюанси на изследователския глас, който нерядко в настоящия труд - в стремежа си да бъде дистантен спрямо обекта на изследване, се губи, скрива зад тези, нагласи и обобщения на други авторитети, на които се позовава.

Особен интерес предизвикват страниците, посветени на публикуваните от Дядо Славейков в пресата географски описания на български територии: „Петко Славейков успява да концентрира цялото публицистично изговаряне на пролуките и зевовите в информацията за своето (родното) пространство – липсите и празнотите в предложената достъпна информация. Неточностите и грешките според възрожденския журналист произтичат от една-единствена особеност на (от)странения изследователски поглед – неговата чуждост спрямо нашето българско пространство и време. И се заема да попълни тези празноти със собствените си географски описания“. Всъщност именно П. Р. Славейков пръв така последователно – не само като поетическо визионерство, но и

като журналистическа кауза и съзнание за националноидеологически проект – назовава, опоежава, обживява, о-домява най-важните националноидентификационни топоси от българската географска карта: „Те открояват националното присъствие, акцентират на търговски занимания, на занаяти, на настоящето и бъдещето на българите...“. И най-важното: „Славейков гради мрежа от емблеми на нацията и закрепва всяко едно описание на родното пространство в някои от посочените идеологически маркирани зони – за него са еднакво важни Историята, Географията, Преданията, Митовете, Езикът и неговото минало, етимологията на имената, настоящето и всекидневието на българина и на човека въобще. Всички тези културни реалии попълват и натрупват пластове към националното мислене“.

В своята мистифицирана „Поетическа биография на Ивана Вазовъ до 20-годишната му възраст“ уж мимоходом се споменава, че вероятно Ст. Михайловски му посветил духовита епиграма, която казвала, че той /Вазов/ е най-добрият географ между поетите и най-добрият поет между географите. Подобно самочувствие приляга, съответства и на стореното от Дядо Славейков, имайки предвид и поетическите релефи на неговата „татковина“, и пътните описания и бележки в неговите журналистически ескизи, изпъстрени с „географски реалии, исторически находки, стари ръкописи, археологически паметници, наблюдения отблизо, рецензии за пътеписи, насърчителни апели за описания и бележки, географски речник в проект, архивите... всичко това са стотици страници вестникарски публикации, конструиращи координатната система на националното пространство“, на българското етническо землище. Бих продължила цитираното с това, че П. Р. Славейков с художествените и журналистическите си текстове е сред основоположниците на идеята за националната съборност в словото с цялата нейна „поразяваща конкретика“, но преди всичко символна мощ.

Вече споделих мнението си за предоставените за конкурса публикации. Сред тях ще открия статията „Истанбул“ от Орхан Памук – западният поглед“ заради инвентивното предложение за преобръщането на аналитичната оптика. Авторката се отказва от наложилата се традиция за проследяване на „турцизацията“ на древния град и се насочва към обратната перспектива – как западният поглед вижда Ориента. Смятам, че твърде продуктивна за анализа би била концептуалната теза на Св. Игов за „обратните ходове“ на Иво Андрич. Андрич, а както се вижда и от текста на Елена Гетова, и Орхан Памук е от световните примери за това, че талантливият писател не „следва“, а „преобръща“ изворите, материала, който ползва. Тръгвайки от любопитството на

балканския белетрист към Алековия „Бай Ганьо“ и готовността му да представи „босненеца в Европа“, Св. Игов пристъпва към новаторската съпоставка между Алековия модел, който може да се нарече „балканецът в Европа“ и „обратния“ модел, който предлага Андрич – „европеецът на Балканите“. Считам, че на типологично равнище Елена Гетова „разиграва“ сходни аналizationsонни процедури.

5. Преподавателска работа.

Както се вижда от предоставените справки, не само тематичният кръг от интереси на кандидатката е изключително разнообразен, но и дисциплините, които води в ПУ „Паисий Хилендарски“ и във Филиала в Смолян, застъпват различни времена и текстуални корпуси от историята на българската литература – възрожденска, следосвобожденска, детска. Сами по себе си те предполагат различни модели на четене и усвояване, различни инструментариуми на анализиране и тълкуване на художествените ценности. Но специално внимание заслужава и водената факултативна дисциплина „Правопис на съвременния френски език“, което повдига на степен многоаспектната, полиезична, в широкия смисъл на думата, подготвеност на Елена Гетова, откъдето и нейните любопитни компаративистични наблюдения в някои от публикациите ѝ. И не на последно място – доц. Гетова работи активно със студентите, не само предлагайки интересни теми за дипломни работи, но и реализирайки съвместни публикации с младите филолози.

6. Заключение.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята положителна оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Филологическия Факултет за избор на Елена Славова Гетова на академичната длъжност „професор“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление .2.1. Филология (Българска литература – Възрожденска литература)

24. 07. 2025 г.

Рецензент: проф. д-р Антония Велкова-Гайдаржиева

(подпис)

